

מעיינות מהרצ"א

הלכות ומנהגים הנהגות והדרכות ממרן בעל בני יששכר זי"ע ומדברי צאצאיו ותלמידי הקדושים על פרשת השבוע ועניני דיומא פרקים נבחרים מספר 'מאורות מהרצ"א' על סדר השולחן ערוך העתיד לצאת לאור עולם ברוב פאר והדר יוצא לאור על ידי מכון 'מעיינות מהרצ"א'

פרשת תרומה תשע"ד. גליון מ"ד

הדרכה ישרה

בבוא לאדם התעוררות אהבה יראה לעשות תיכף איזה מצוה - מצות צדקה

אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ (שיר השירים ז). כתב הרמב"ן (אמונה ובטחון פי"ט) בבוא לאדם התעוררות אהבת הש"י יראה לעשות תיכף איזה מצוה ועל ידי זה יעשה כלי לאהבה, וזהו 'עד שתחפץ', שתעשה להאהבה חפץ וכלי, וכן בנפול עליו יראה רוממות וכיוצא, עיי"ש בדבריו, דהענין הוא היראה והאהבה הבאים מהש"ת, אם אין להם כלי להתצמצם בתוכו אינם נשארים בקיום, מה שאין כן כשעושה להם כלי נשארים בקיום.

ועיין בספר קדושת לוי (שבועות אופן ג) דמשום הכי נקרא חג השבועות חג עצרת, גדלות היראה והאהבה הבאה לישראל כמתן תורה, מצטרף לכלי שישארה הדבר בקיום, כמו הכלי שעוצר את מה שבתוכו, וכן בשעת מתן תורה ניתן להם מצוה, 'הגבל את הרהר', לא תגע בו יד וכו', ומצות פרישה, ועל ידי זה נעשה בחינת כלי ליראה ואהבה שהשיגו עיי"ש, והוא הנרצה אחר כל מועד יום אסרו' חג, לעשות איסור וקישור להאור הנשפע לישראל בחג, על כן אסרו' בגימטריא אור' כלי".

ולדעתי זהו יש לפרש 'יראה ישראל את היד הגדולה וכו', ויראו העם את ה' וכו', אז ישיר וכו' ויאמרו לאמרו' (שמות יד לא), מהו לאמרו', וגם א"ו, ולפי הנ"ל יונח מאוד, להיות שוירא"ו העם וכו' ורצו לעשות כלי וצמצום להיראה, על כן א"ו ישיר וכו' ויאמרו' לאמרו', שאמרו זאת כדי לעשות אימרא וצמצום. ודי בזה: [אגרא דפרקא אות רכז]

ויקחו לי תרומה (שמות כה ב). לא אמר 'זיתנו'. הנה יתפרש על פי מה שכתב הרמב"ן בפסוק (שיר השירים ז) 'אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ', שאמר בפירושו בבוא לאדם איזה בחינה מיראה ואהבה, יראה לעשות לה חפץ וכלי להגביל בתוכה אותה ההשפעה, דבולת הכלי לא תתקיים. והנה הכלי הנכונה בכל פעם היא מדת הצדקה, הנה על ידי הנדבה הם שנותן האדם, הנה הוא מקבל גם כן כמה שמגביל האור בכלי וללקיחה תחשב לו. וזהו 'ויקחו לי תרומה', וזהו שאמר 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו', כי החילוק הוא בין נדר לנדבה, כי נדר יש לו גבול בגדר וגבול, מה שאין כן נדבה אין לו גדר וגבול מבלי כלי. וזהו שאמר 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו', שלבו נודב עליו שאורות היראה אהבה באים אליו מבלי גבול וכלי, אזי 'תקחו את תרומתי' והוא כלי המגביל וללקיחה תחשב לו: [אגרא דכלה תרומה]

זמני שב"ק

זמן הד"נ	ירושלים
4:37	בית שמש
4:36	בני ברק
4:51	לאנדאן
4:33	
מוצאי שב"ק ר"ת	ירושלים
6:30	בית שמש
6:29	בני ברק
6:26	לאנדאן
6:04	

אתערותא דפרקא

הנהגות האדם (י"ז)

מהות היראה

יתברך להאיר בלבו האהבה בהתגלות לבו ונפשו להתנענע באהבת השם יתברך ותורתו ועבודתו וכולי האי ואולי הש"י יעזרהו, וכוה יעשה קודם כל תורה ותפלה ומצוה, ובכל שעה מהיום שיזכור, ודי בזה למשכיל מהמון עם (כי רחמנא לבא בעי) עד יערה עלינו רוח ממרום".

ובהמשך הדברים ביאר רבינו שב' מצוות אלו אהבה ויראה חוץ ממה שאנחנו מצווים עליהם במחשבת תמיד, המה נצרכים גם כן לתפלה, ובתו"ד ביאר גם רבינו הדרך להשגת היראה על ידי ההתבוננות בגדלות הבורא יתברך שמו, ואין שבזה יוכל לעשות ממדריגה למדריגה ביראתו ית"ש, וזל"ק:

"אמנם כן את אשר עם לבבי אשיחה, בנידון המצות עשה של התפלה הנה צריכה גם כן ליראה ואהבה, מי שחננו הש"י בדיעה והשכל אין די בהערת היראה ואהבה רק בהתחלת התפלה בסדרה כאשר תקנו אנשי נכנסת הגדולה, דהנה הם סדרו לנו הסדר על פי סדר עליות העולמות ממטה למעלה, והנה התבונן, בהתחלת סדר התפלה ברכות השחר וקרבנות הנה היא תפלת העשיה, והנה הוא מעורר לנפשו היראה ואהבה כפי התבוננות שכלו בגדולת המלך בעולם העשיה, והנה מ'ברוך שאמר' מתחיל תפלת היצירה, הנה האהבה הקודמת לאדם אינה אפילו ערך בחינת היראה הנצרכת ליצירה (התבונן נא במושכלות אשר עתק בעולם התחתון הוא מלכות של עולם שלמעלה ממנו והבן).

התבונן נא על פי פשוטו במשל שהביא בעל חובת הלבבות בתינוק שהיה בבור אסור אצל המלך, והמלך שלח לו מזונו בכל יום על ידי אחד ממשרתיו, והיה משבח ביראה ואהבה את בעל הבור אשר יש לו ממשלה על הבור הזה, והוא עבדו, וגם השליח הוא עבדו של מלך, וכשמעו השליח דבריו, הנה הזהירו אל תאמר כן שלא תחטא, כי אין הבור הזה לבד ממשלתו של מלך, כי הבור הזה כאין לנגד רוחב אורו ארצותיו של מלך, ואין אני ואתה בלבדני עבדי של מלך, רק צבאותיו וחייליו כחול הים, והבין הנער מעט מגדולת המלך וקם מרעיד, הנה אין היראה ואהבה הקודמת נחשבת לכלום נגד היראה ואהבה הניתוספת להנער אחרי הודיעו השליח מגדולת המלך, וכל מה שמוסיף השליח בהודעה את גדולת המלך, ניתוסף בהנער בכל פעם יראה ואהבה יתירה.

הנה ממשל הזה תבין הגם כי אין סוף לגדולתו יתברך שמו, הנה אנחנו כתינוק הזה אשר בכל פעם מודיע אותנו השליח יותר, על כן מהראוי לכל מי שחננו השם יתברך בדיעה, אשר בהגיעו בסדר התפלה מעולם ועד עולם ומהיכל להיכל כנועד מכתבי מן האר"י ז"ל יקבל התעוררות חדשה ביראה ואהבה, ודי בזה למשכיל על דבר".

ובסוף הקדמה הנ"ל הביא רבינו שהעיקר צריך להתאמץ להשיג היראה ועי"ז יסייעוהו מן השמים לאהבה אמיתית, וזל"ק:

"ודע את אשר התבוננתי מכתבי תלמידי העבש"ט זצלה"ה (מובא בספר תולדות יעקב יוסף), אשר ביותר יהיה התאמצות האדם להתגלות היראה מהתגלות האהבה, כי באם יזכה האדם ליראה אמיתית יסייעוהו מן השמים לאהבה אמיתית כי דרכו של איש לחזור וכו', והבן".

ונסיים בתפלה ובתחנונים מאתו ית"ש שישים בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

בשבוע זה נתבונן קצת במצות אהבת הש"ת שאנחנו מצווים עליה תמיד, והזהיר אותנו על זה רבינו בהנהגות האדם, וזל"ק: "ותיכף אחר נטילת ידים נעלה במחשבותינו המצות שאנו חייבין בכל רגע לקיימן בלב דהיינו... ד) לאהוב אותו יתברך אהבה עזה בהתבוננו בטובותיו יתברך העודפת עלינו בכל עת ורגע ומבקש עבודה מיצור חומר הגם שרבוה רבן קדמוהו שרפים ואופנים וחיות הקודש, ובוה יעמיק גם כן כפי יכלתו ויקיים 'ואהבת את ה' כו', גם כן ממנין תרי"ג".

וראה בהקדמה לס' דרך פקודין שביאר רינו מהות היראה, וזל"ק:

"מהות האהבה, ז"ל הוזה"ק דף י"א 'בראשית, פקודא חניינא, דא איהי פקודא דפקודא דיראה אתאחדת בה ולא נפקא מינה לעלמין, ואיהו אהבה למרחם בר נש למאריה רחימו שלים, דכתיב 'התהלך לפני והיה תמים' שלים ברחימותא, ודא הוא דכתיב 'ויאמר אלקים יהי אור' דא רחימו שלימתא דאקרי אהבה רבה, והכא איהו פקודא למרחם בר נש למאריה כדקא יאות, אמר ר"א אבא רחימותא בשלימו אנא שמענא ביה, א"ל אימא וכו' אר"א אהבה רבה היינו אהבה שלימתא בשלימו תרין סטרין, ואי לא אתכליל בתרין סטרין לאו איהו אהבה כדקא יאות בשלימו, ועל דא תנינן בתרין סטרין איתפריש אהבה רחימו דקוב"ה, אית מאן דרחים ליה מגו דאית ליה עותרא אורכא דיומין בנין שחרניה שליט על שנאיה ארחיה מתתקנין ליה, ומגו כך רחים ליה, ואי להאי יאה בהיפוכא ויהדר עליה קוב"ה גלגולא דדינא קשיא, יאה שניא ליה ולא ירחים ליה כלל, ובגין כך רחימו דא לאו איהו אהבה דאית ליה עקרא, רחימו דאיקרי שלים ההוא דהוה בתרין סטרין בין בדינא בין בטיבו ותקנא דאורחיו דא רחים ליה למאריה כמה דתנינן אפילו הוא נטיל וכו', דא איהו רחימו שלים דהוה בתרין סטרין וכו', אר"א לא אצטריך לאתנשי יראה בכל פקודי כ"כ בפקודא דא אצטריך יראה לאתדבא בתאי יך אתדבבת, אהבה איהו בטטרא חד טב וחד ביש כמה דאתמר דיהב עותרא וטב אורכא דחיי בני ומוזני כדון איצטריך לאתערא יראה ולמדחל דלא יגרום חובה, ועל דא כתיב אשרי אדם מפחד תמיד בגין דהא כליל יראה באהבה, והכי איצטריך בס"א דדינא קשיא לאתערא ביה יראה כד חמי דדינא קשיא שריא עלוי כדון יתער יראה וידחל למאריה כדקא יאות ולא יקשה לביה, ועל דא כתיב ומקשה לבו יפול ברעה בההוא ס"א דאיקרי רעה אשתבח יראה דאתאחדת בתרין סטרין ואתכלילת מינייהו ודא איהו אהבה שלימתא כדקא יאות' עכ"ל.

הנה אין דעתנו לפרש כעת המאמר לפי קט שכלנו, רק הבאתי המאמר הצורך למצות אהבה הנצרכת גם כן לכל מצוה ולכל תורה ותפלה, והיא נהוגה בכל עת ובכל זמן, והנה לדעתי גם במצות אהבה בכל ידי חובת המצוה של תורה, הדיו הוא כמו במצות היראה בכל הפרטים שביארנו לעיל אות ב', אשר תיכף בקומו יכין לקיים מצות אהבה, ויחשוב בטובת הבורא יתברך על נבראו, ובפרט לאומה הנבחרת, והטובות הפרטיות שבכל עת ובכל זמן ורגע, עם גודל רוממות בוראיו, ושפלות מצבינו, אז יתלהב לבנו לאהבה עזה כל אחד כפי רוחב הבנתו, ואם מחמת הגשמת הגוף אטום לבבו מהתפעל באהבה, הנה עם כל זה בהתעוררות המחשבה וזכירת חסדי אבות אשר הורישו לנו בירושה מדת האהבה יקיים בזה המצוה באהבה מסותרת (עיין בספר התניא), וגם נראה לי לצייך לפניו השם הוי"ה בניקוד סגול"ה והשם א"ל, ויבקש מהשם

קניית טו"ת בכסף - לבישת טו"ת שלו - ליתן הסכום שמבקשים בפעם ראשון - להכין הממוזן לשם מצוה

ואגב אודיעך ותבונן הדבר, מה שתראה על פי הרוב אנשים שאינם מושלמים והם שקועים במדות רעות, ואפילו רוב המוכסנים שבדורינו אשר הם חשודים לעבור על כל התורה, משתדלים לעשות המצות בחנם, כגון למול את הבן, ושיעלו לתורה תחילה, וכמה קטטות ומריבות עושים עבור זה, כשתראה כזאת תדע אשר הם כדים מלאים קיטמא, כי באם רצונם וחשקם למצוה, הלא כל הארץ לפנייהם לקיים מצות בוראם בצדקה וגמילות חסד וכיוצא.

ג. נשמע מדברי הזהר, אם ירצה האדם לפעול על ידי מעשה המצות, להעביר ממנו מדות רעות, כגון כעס וגיאאות ותאוה שמורגל בה וקנאה ושנאה, שכל המדות רעות באים לו מחמת שהשרה על

עצמו הרוח מסאבא, וכשרוצה להעביר ממנו הרוח מסאבא, אזי כשיקנה איזה מצוה, יתן כל מה שיבקשו ממנו בפעם ראשון.

ד. מה שמבואר בזהר, 'אסור לנטלא ליה במגנא' ובריקני"א, הנה הוא כפל לשון, פירש בזה הרמ"ז במגנא הוא בחנם, בריקני"א הוא דצריך להכין המעות מקודם ויאמר 'זה אני מכין למצוה פלונית', ועל ידי זה תחול הקדושה על המעות, עיי"ש: [אגרא דפרקא אות קצט]

איתא בזהר (ח"ב קכח). דהמצוות צריך לקנותם באגר שלים ולא לעשותן בחנם, ונראה לי לדייק כל זה מגמרא דידן, ויותר מזה, דאפילו מצות חכמים ואזהרתם צריך לקנותם באגר שלים, ואמינא לה מגמרא ברכות דף ט' ע"ב 'כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל אותו היום, אמר ר' זירא אנא סמכי ואיתזקי, ואמר ליה במאי איתזקת, דאמטיית אסא לבי מלכא, התם נמי מיבעיא לך למיהב אגרא למיחזי אפי מלכא, דאמר ר' יוחנן לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי וכו' עכ"ל, הנה היה אפשר לו לראותו בלי תשלום ואף על פי כן היזק מקרי, אלא על כרחך כיון שהוא מצוה מדברי חז"ל יותר טוב ליתן שכר ולא לעשותן בחנם: [אגרא דפרקא אות שיג]

ולא כמקצת בני אדם בזמנינו שאין להם תפילין וסומכין על חכריהם שמשאילין להם תפילין לאחר שיוצאין ידי חובתם, דאם בן יגיע הרבה פעמים רבשעה שמניע לקריאת שמע ותפילה אין תפילין בידו להניחן ועונשו גדול, דאף לקמן שנינו (סוכה מב.) דחייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו כל שכן לעצמו: [ב"ח או"ח סימן כה ד"ה ומ"ש יניח]

ראובן דר בכפר, ואין לו מלית של מצוה לפי שעה, עד שיודמן לו לקנות, ולוי דר בעיר הסמוכה לכפר, וביקש ראובן מלוי שישאל לו מלית שלו שלא יבטל ממצות ציצית, ולוי יש לו בעיר קרובו שמעון שיש לו שני מליתים שיוכל לשאול ממנו מלית ויובל למלאות רצון ראובן, אם מחוייב לוי להשאיל מלית שלו לראובן או לא, דשמא ניחא ליה מפי לברך על מלית שלו ולא על של אחרים... הרי מבואר דאיכא מצוה מפי להניח תפילין שלו משל אחרים... אם בן כל שכן שאינו נכון לזכות אחרים אם על ידי זה לא יעשה מצוה בשלו... כל שכן שאינו מחוייב כדי לעשות מצוה לזכות אחרים, והוא לא יעשה מצוה בממוזן שלו: [שו"ת בית יעקב להגאון ר' יעקב אב"ד צויומר, שנת תנ"ו, סימן קיד; הביאו בניאור הלכה, ועי' באליה רבה סימן תרנח ס"ק יב שחולר עליו]

בזהר תרומה דף קכ"ח (ע"א), זיקחו לי תרומה וכו' (שמות כה ב), האי מאן דבעי לאשתדלא במצוה ולאשתדלא ביה בקודשא בריך היא, אצטריך דלא ישתדל ביה בריקנייא ובמגנא, אלא אצטריך ליה לבר נש לאשתדלא ביה כדקא יאות כפום חיליה וכו', ואי תימא הא כתיב (ישעיה נה א) 'לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב וכו'', אלא אשתדלותא דאורייתא כל מאן דבעי זכי בה, אשתדלותא דקודשא בריך היא למינדע ליה כל מאן דבעי זכי ביה בלא אגרא כלל, אבל אשתדלותא דקודשא בריך היא דקיימא בעובדא אסיר לנטלא ליה למגנא ובריקנייא, בגין דלא זכי בההוא עובדא כלל לאמשכא עליה רוחא דקודשא אלא באגר שלים, בספרא דחרשי

דאוליף אשמדאי לשלמה מלכא 'כל מאן דבעי לאשתדלא לאעברא מיניה רוח מסאבא ולאכפייא רוחא אחרא, ההוא עובדא דבעי לאשתדלא ביה בעי למקני ליה באגר שלים בכל מה דיבעון מניה בין זעיר בין רב וכו', עכ"ל. עיין במקדש מלך² וברמ"ז³.

וכמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מדברי הזהר הלו.

א. אשתדלותא דאורייתא, ואשתדלותא למינדע לקודשא בריך היא, יכול למצוא אפילו בחנם, ואין צריך להוציא מעות על זה דוקא, אבל השתדלות מעשה המצות צריך דוקא שיוציא על זה מעות, ואינו דומה המניח תפילין וטלית שאולין למניח תפילין שלו⁴.

ולפי זה הא דנסתפקו הפוסקים, אם ישאיל אדם לעת הצורך טלית שלו והוא יברך על טלית שאולה, נראה דלא יעשה כן, דהרי מבואר בזהר 'אשתדלותא דקיימא בעובדא אסיר לנטלא ליה במגנא', וכיון דקאמר אסיר⁵, בודאי באיסור קיימא כל זמן שאפשר לו⁶.

ב. נשמע מדברי הזהר אם יזדמנו לפניו ב' מצות, מצוה אחת יצטרך להוציא מעות, ואחת בחנם, ישתדל ביותר באותה מצוה שיצטרך להוציא מעות, כגון כיבוד להכניס לברית, או שיעלה לתורה, ובין כך וכך יש יכולת בידו לקיים מצוה בממוזנו, ישתדל במצוה בממוזנו ותעשה המצוה הזאת על ידי אחרים.

הערות

1. תרגום דברי הזהר ע"פ מתוק מדבש, "זיקחו לי תרומה וכו" (שמות כה ב), מי שרוצה להשתדל לקיים איזה מצוה מעשית, ועל ידי זה להשתדל בתיקון השכינה, צריך שלא ישתדל בה בריקים ובחינם, כלומר לא ישתדל לקבלה במתנה, אלא צריך האדם להשתדל בה כראוי כפי כח עושרו, ולא יקמץ מממונו לצורך קיום המצוה וכו', ואם תאמר הרי כתוב (ישעיה נה א) 'לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב וכו'', פירוש בלי תשלום תקנו יין וחלב הרומזים על דברי תורה וכו', אלא השתדלות ועסק התורה כל מי שרוצה זוכה בה, כי הוא השתדלות בכבודו של הקב"ה לדעת אותו על ידי לימוד התורה, לכן כל מי שרוצה זוכה בו בלא תשלום כלל, אבל השתדלות בתיקון השכינה התלוי במעשה המצוות, אסור לקחת אותו בחינם ובריקם, כי לא יזכה על ידי המעשה ההיא להמשיך עליו רוח קדושה אלא בשכר מלא, כי החיצונים הנקראים ריקנים יכולים לאחוז במצוות שהם בחינם, וכתוב בספר הכשפים שלמד אשמדאי מלך השדים לשלמה המלך, כי כל מי שרוצה להשתדל להעביר ממנו רוח הטומאה, ולהכניע רוח הסטרא אחרא על ידי קיום איזה מצוה, מעשה המצוה ההיא שרוצה להשתדל בה, צריך לקנות אותו בשכר מלא, בכל מחיר שיבקשו ממנו בין סכום קטן בין סכום גדול וכו':

2. ז"ל המקדש מלך "דקיימא בעובדא אסיר לנטלא ליה למגנא. הטעם, לפי שעסק

התורה הוא בזעיר, ואין שם שליטת החיצונים, ולכן זכי ביה בלא אגרא, אבל עובדא הוא במלכות ורגליה יורדות מות, ולכן צריך לשבר הסטרא אחרא בקנין המצוה:

3. דברי הרמ"ז הבאנו במילואים בעמוד 4, עיי"ש:

4. עיין במשנה ברורה (סימן כה ס"ק ב) דיש בזה גם כן חשש ברכה לבטלה אם אין הקשר כמדתו:

5. הנה בדברי השו"ת בית יעקב מוכח דסבירא ליה כן אפילו במצוה חיובית שעובר עבירה בביטולה, כגון מצות תפילין, שהרי הוא איירי שם גם כן לענין ד' מינים בחג הסוכות, ואף על פי כן כתב דאינו מחוייב להשאיל לחבירו האתרוג אף על פי שאין לחברו אפשרות לקיים המצוה בכלל והוא יכול לצאת ידי חובתו באתרוג הקהל, כדי שיוכל לקיים את המצוה בחפץ שלו.

6. אמנם בדברי רבינו יש לעיין בזה, דהנה בתחילה נקט רבינו דין זה בין לענין טלית ובין לענין תפילין, ואילו כאן שבק רבינו לתפילין ולא נקט אלא טלית, ואולי משום דסבירא ליה לרבינו דבכהאי גוונא שיתבטל חבירו ממצוה חיובית כתפילין, בודאי עדיף להשאיל לו התפילין, והוא יקיים את המצוה בתפילין שאולים, או שמא הא דנקט רבינו כאן רק טלית, הוא משום דהפוסקים שנסתפקו בזה איירי בענין טלית ובאמת לאו דוקא טלית והוא הדין שאר מצוות:

נעימות הלכה

ביאורי השו"ע בדרך פרד"ס התורה

ביאור דברי הגמרא 'מנין שמברכין על הריח'

ענין הברכות סוד הביור

היה מקום לומר שעל הריח אין צריך לברך

חדש אדר חוטם חוש הריח

חוש הריח לא נזכר בחטא אד"ר

ביאור דברי הגמרא 'מנין שמברכין על הריח'

ענין הברכה לברך הטוב מן הרע

חוש הריח לא נפגם כ"כ לכן צריך לימוד שנצטרך לברך

גמרא אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב מנין שמברכין על הריח שנאמר כל הנשמה וכו'. תמיה לי מאי קושיא 'מנין שמברכין על הריח', הרי כללא הוא אסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה, ואדרבא על דבר שלא תיקנו ברכה הוצרכו הפוסקים להמציא טעמים למה לא תיקנו כיון דאסור ליהנות וכו', (ועמש"ל בסמוך). ונראה על פי מה דידוע דענין הברכות על כל דבר הנאת עולם הזה הוא בסוד הביור, דעל ידי הברכות מתברר הטוב מן הרע מה שנתהוה בחטא אדם הראשון בכל דבר עץ הדעת טוב ורע.

והנה היה מקום לומר שעל הריח לא מברכין כי אין צריך לביורו כל כך, דתמצא בחטא אדם הראשון כל החושים, 'ותרא האשה' חוש הראות, 'כי טוב העץ למאכל' חוש הטעם, 'ותקח וכו' חוש המישוש, 'וישמעו וכו' חוש השמע, אבל חוש הריח לא נזכר, ונמצא כי לא נתפגם כל כך, ולזה תמצא כי במשיח שהוא תקונו וגלגולו של אדם הראשון נאמר בו (ישעיה יא ג) 'הריחו ביראת יי', והדברים ארוכים אצלנו במקום אחר, והוה סלקא דעתך דאין מברכין על הריח שאין צריך לביורו, עד שמצאו סמך מן המקרא שצריכין לברך, כי אף על פי כן צריכין לביור 'כי בהדי הוצא וכו': [מגיד תעלומה]

ונראה לי לרמז עוד, הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר', דהנה ידוע מכתבי מרן הארי"ז"ל בענין ראשי חדשים, שכל החדשים הן בבחינת איברי הראש, אדר הוא סוד החוטם בשיעור קומת הראש, והנה בחוטם הוא חוש הריח, על כן תראה ב' הגואלים אשר נעשה הנס באדר על ידם, נקרא שמם בשם הנשמים המהנים לחוש הריח, דהיינו 'מרדכי' נרמז ב'מר דרור' (שמות ל כג) דמתרגמינן 'מרי דכי' כמו שאמרו רז"ל (מגילה י), 'אסתר' נקראת 'הדסה' (אסתר ב ז), הן, על כן נאמר במרדכי 'ויזעק עזקה וכו' (שם ד א) ולא נאמר מה אמר, אך הוא מפני 'שהקול יפה לבשמים' (כריתות י), ויתבאר אי"ה להלן ביתר שאת.

והנה תראה, כל החושים נזכרין אצל חטא אדם הראשון כי כולן השתמשו שם בחטאו, 'ותרא האשה וכו' (בראשית ג) חוש הראיה, 'ותקח מפרי' חוש המישוש, 'ותאכל' חוש הטעם, 'וישמעו' חוש השמע, אבל חוש הריח לא נזכר שם, והנה נראה מזה אשר חוש הריח לא נפגם כל כך כאינך החושים, כי לא נשתמשו בו אז, על כן תמצא עד היום חוש הריח רוחני הנשמה נהנית ממנו ולא הגוף (ברכות מג:).

ובזה יונח לנו מאי דמביעיא לן בגמרא 'מנין שמברכין על הריח, דכתיב כל הנשמה תהלל (תהלים קנו), איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף זה הריח, ע"כ. והנה הוא לפלא בעיני, דהרי סתמא אמרו חז"ל (ברכות לה.) 'אסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה', ואפקו שם זאת בסברא ואסמיכו אקראי 'לי"י ולאריץ ומלואה' (תהלים כד א) (קודם ברכה) 'האריץ נתן לבני אדם' (לאחר ברכה), ואם כן למה נצטרך לימוד על ברכת הנאת הריח, ואדרבא דבר שאין מברכין עליו צריכין אנו להתבונן מה נשתנה, כגון הא דאקשו האחרונים למה אין מברכין על שמיעת קול זמר וכיוצא, וגם כן הקשו למה אין מברכין על הנאת המשגל.

אבל הוא לדעתי, דידוע ענין הברכה הוא לברר הטוב מן הרע שנתערבו בחטא אדם הראשון בעץ הדעת טוב ורע, והנה כל החושים נזכרו שם, והנה יש בכלולן סוד הביורו, ואסביר לך הענין באכילה (וממנו תקיש אל השאר), המאכל המוגשם אשר האדם אוכל, הנה הטוב והמזוכר והיפה נברר ונעשה דם באדם להוסיף לו חיותו, והרע נדחה לחוץ.

והנה חוש הריח לא נפגם כל כך כנ"ל, אם כן לפי הדומה והנראה

אין מן הצורך בו לביורו, וכן תמצא שאין בו הפרדה וביורו בגוף בעסק הנאתו, ועל כן הוא דבר שהנשמה נהנית בו הקיימת לעד, ולא הגוף הנפסד, וכיון שכפי הדומה אין צריך הנאה זו לביורו, סלקא דעתך אמינא שאין צריך לברך, על כן צריכין לימוד בפני עצמו שנצטרך לברך, והטעם נראה 'כי בהדי הוצא וכו', ועוד כיון שהבושם ההוא הוא דבר מוגשם בעולם הזה עולם העשיה צריכין לביורו ועל כן צריכין לברך, ודי בזה.

ועל כל פנים יצא לנו אשר חוש הריח לא נפגם כל כך בחטא אדם הראשון, על כן משיח צדקנו שיתגלה במהרה בימינו נאמר בו פעולת חוש הריח 'והריחו ביראת יי' (ישעיה יא ג), הוא פעולת החוטם שהוא פעולת הנשמה הקיימת לעד.

ותתבונן בזה גם כן טעם לבשמים במוצאי שבת הוא לפי הנ"ל, כענין סעודת מוצאי שבת נקרא הלויית מלכה, שאמרו הראשונים שמזאת הסעודה נהנה העצם לזו, שיש לו כח הקיום שלא נהנה מעץ הדעת בערב שבת.

ומעתה תבין הרמז, 'הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר' (ביצה טז:), שהוא בחינת החוטם אשר בו חוש הריח שהוא פעולת הנשמה דבר המתקיים, ולא פעולת הגוף, הן הדבר, הנה קצתי בכאן, ובמקום אחר אי"ה יבואר בארוכה: [בני יששכר חדש אדר מאמר א סימן י-יא]

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, מנין שמברכין על הריח, שנאמר 'כל הנשמה תהלל י-ה', איזהו דבר שתנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוי אומר זה הריח: [ברכות מג:]

אסור ליהנות מריח טוב עד שיברך קודם שירית, אבל לאתרוו אין צריך לברך כלום: [שולחן ערוך סימן רטז סעיף א]

בספר יצירה (פ"ה) 'המליך אות נ' בריח, וקשר לו כתר וצרפן זה בזה, וצר בו עקרב בעולם ומרחשון בשנה ודקין בנפש זכר ונקבה', ע"כ, להבין במעט קט כיון דהמליך אות נ' בחוש הריח מהו השייכות יצירת מרחשון לחוש הריח ולמזל עקרב וליצירת הדקין באדם (בנפש זכר ונקבה)...

יצא לנו מכל זה, חינוך הבית המקווה במהרה בימינו יהיה בחדש הזה מרחשון... והנה לפי זה תתבונן, להיות שחטאו ישראל ואמרו אז בחדש זה 'ראה ביתך דוד', על כן בעת התיקון במהרה בימינו הנה ימלוך מלך בית דוד משיח צדקנו ויתחנך הבית במרחשון ויתקון העולם במלכות, והנה לפי זה סדר החינוך של הבתים היה בתחלה בית ראשון בתשרי המיוחס לאפרים, ובית השני בכסלו חדש המיוחס לבנימין, ובית המקווה במהרה בימינו נזכה לראותו יהיה חינוכו במרחשון חדש המיוחס למנשה...

והנה ידוע מענין חטא אדם הראשון אשר נתפגם העולם על ידו וגרם מיתה לו ולכל העולם, והנה תלת גלגולין דיליה נרמז בראשי תיבות אד"ם ראשי תיבות א'ד"ם ד'וד מ'שיח, הנה כאשר ימלוך המלך המשיח הוא אדם בעצמו אז יתוקן חטא אדם הראשון ואז יכולע המות לנצח כידוע, והנה במלך המשיח נאמר (ישעיה ג) 'הריחו ביראת ה' היינו חוש הריח, ונראה לי הטעם, דהנה אצל חטא אדם הראשון נאמרו שם כל החושים, 'ותרא האשה וכו' 'זיאכל וישמעו וכו' (בראשית ג ו) חוץ חוש הריח שלא נזכר שם במעשה ההוא, ממילא לא נשתמשו בו בפועל ההוא ולא נתפגם כל כך כאינך החושים, הגם שקיבל פגם מחמת שהוא מצורף בגוף עם שאר החושים, עם כל זה כיון שהחוש הזה בפני עצמו לא הפעיל בפועל ההוא הנה לא נתפגם כאינך, על כן גם היום הוא אינו גופני כאינך והוא דבר שהנשמה נהנה ממנו כמאמרם ז"ל (ברכות מג:).

[הגהה: ועל פי זה יונח לנו מאמרם ז"ל בברכות 'מנין שמברכין על הריח דכתיב כל נשמה תהלל (תהלים קנז), איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו הוי אומר זה הריח, ע"כ, והנה לכאורה קשה מאוד אומרם ז"ל מנין שמברכין על הריח, הלא בריש שמעתין אסקו בטעם לכל הברכות דסברא הוא אסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה, ועל כן כל הפוסקים הראשונים והאחרונים השתדלו ליתן טעם

במשיח נאמר חוש הריח

טעם לבשמים במוצאי שבת

חוש הריח פעולת הנשמה דבר המתקיים

חדש מרחשון חוש הריח

בית המקווה יתחנך בחדש מרחשון

במלך המשיח נאמר חוש הריח שלא נתפגם כ"כ

ביאור הגמרא מנין שמברכין על הריח

מיצואים

רמ"ז

השלמה למדור "שונה הלכות"

ועל כן אמר רשב"י דלא ישתדל ביה בריקנייא ובמגנא, בריקנייא, הוא חוסר ההכנה, ובמגנא, חנם בלי כסף, וגם כנגד שני דברים אלו אמר **כדקא יאות**, שכך ראוי והגון לקדושה שתקדימנה ההכנה, כד"א (עמוס ד יב) 'הכון לקראת אלקיך', כפום חיליה, שלא די צריך להוציא ממון אלא להדר כפי כחו וכו', **אשתדלותא דאורייתא וכו'**, הענין שלימוד התורה הוא שלימות הרוח, וההשכלה שהוא מה שאמר, **אשתדלותא דקודשא בריך היא למדע**, הוא שלימות הנשמה, ואין להם שייכות עם הממון שהוא חיצוניות הנפש, **אסיר לנטלא ליה**, כאן הוסיף איסור מפני עניינים שמוסיף, **והם בגין דלא זכי וכו'**, והטעם תבין, בהשכיח שאין ספק שכל הדברים התחתונים תלויים בעליונים ששל העולם הזה מושפעים מלמעלה, על דרך משל הזהב מושפע מן השמש בכל מה שמקבל כח אותה סגולה מלמעלה וכן עד למעלה, ואמרו רז"ל (בראשית רבה טז ב) שלא נברא הזהב אלא לבנין בית המקדש, וכמ"ש חכמי קסטיליא פסוק (שמות לח כד) 'כל הזהב העשוי בכל מלאכת הקדש', ואם כן בהכרח שיש לזהב איזו סגולה רוחנית יותר מן הכסף, וכן לכסף יותר מן הנחושת, ועל דרך סדרם התורה, ואין ספק שיש למעלה שורש מקודם, ואם כן אם יחבר התוספת שנוסף מכת הממון, תחבר גם כן אותה הבחינה למעלה, ולא ימשך השפע אלא באגר שלים.

ועוד טעם אחר בספרא דחרישי וכו', **רוח מסאבא**, הם שלש קליפות הגסות, שהשלימות הוא להעבירם לגמרי, **ורוח אחרא**, הוא קליפת נוגה, שהעיקר הוא לאכפייא ולהכלילו בקדושה, והענין שהרוצה להמלט מכל צדדי הטומאה יאה טוב עין במצוות ויוציא בעבורן כל אשר ישאלוהו, וכן היה דרכו של הרב זלה"ה, כי בזה נמצא שמוסיף אל הקדושה כל מה שיהיה אפשר לו מרוחניות הדומם, ומזדכך צד החומרי, דהיינו העברת הקליפות האחוזות בנפש, ולכן הממון נקרא בשם דמים, להיות להם שייכות עם החומריות ששוכנת בו הנפש שהוא הדם, ויש מפרשים מזה (התלים עב יד) 'וייקר דמם בעיניו', ועל כן הרע עין הוא משכן לסטרא אחרא. משום שזה דרכו שאזמן תדיר במגנא ובריקנייא, שכן הוא ריק בלי אור, והילכותיו בקרי בלי הכנה, ובכל מקום שרואה מגנא וריקנייא:

תחילה צריך להקדים בדרך פשוט, כי שלשה קניינים לאדם, גוף, נפש, וממון, ולמדנו רשב"י שלא יחשוב האדם שיהיה די לו כשיקיים המצוות לעשותן בשני קנייניו, הגוף בעשייתו, והנפש בכוננתו לשמים, ושגם שלא יוציא בהן ממון לא יחסר כל טוב, וכגון איש המניח טלית ותפילין של אחרים שישאלוהו ויוציא, לזה אמר שאינו כן, אלא **מאן דבעי לאשתדלא במצוה**, בעשייתה, **ולאשתדלא ביה בקודשא בריך היא**, בכוננתו לשמו, מכל מקום **אצטריך דלא ישתדל ביה בריקנייא וכו'**, כי צריך להוציא גם ממון, וזהו שאמר הכתוב (דברים ו ה) 'ואהבת את ה' אלקיך בכל וגו' [לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך], 'לבבך' זה הגוף שמקורו הלב, ו'נפשך' זו הכוונה, ולא תאמר שישפיק לך בזה אלא גם 'ובכל מאודך'.

ואמנם סוד הדבר, נראה לענ"ד להקדים כמה דברים, האחד, שאמר הרב זלה"ה (עץ חיים שער נ"ב) שבחטא האדם נפגמו כל ארבע חלקי העולם הזה, שהם דומם, צומח, חי, מדבר, ונתפזרו בהם ניצוצי נשמות, וכנזכר בספר הכוונות בענין האכילה, ומינה שיש ביד האדם לתקן כל הארבעה מיניו, וזה במצוות הנעשות בהן ואפילו בדומם, וכעין שאמרו רז"ל (במדבר רבה כ ט) בפסוק (במדבר כג י) 'מי מנה עפר יעקב', מי מנה המצוות שעשה בעפר, והרי הקדמה אחת. הקדמה שניה, מה שאמר הרב זלה"ה (ענין שער הגלגולים הקדמה לח) שהשלמת הנפש תלוי במעשה המצוות, שהרי הנפש היא מן העשיה, ובלמוד התורה הרוח מיצירה, ובעיון והשכלה הנשמה מהבריאה, והנה הכסף והזהב הם מתחתית העשיה, ועל כן בהעשות פעולת מצוה שנקנית דמים, נשלמים גם ניצוצי אור שבאותם הדמים, ומורכבים ונוספים על מעשה המצוה. הקדמה שלישית, שיש כח בקדושה להחיות אפילו הדומם, וראה מאבני מראשותיו של יעקב אבינו ע"ה, שכאשר לקחם והזמינם לצרכו מיד חל בהם הרגש וחיות, שכל אחת ואחת אמרה עלי יניח צדיק ראשו (רשי"י בראשית כח יא ד"ה וישם), וכן אבני המקדש היו מתרווחות ומתצמצמות כפי רוב העם (ראה אבות פ"ה מ"ה), וכן כתוב בנחמיה (ג לד) 'ויחיו את האבנים וגו' והמה שרופות', פירוש היוכלו להחזיר להן חיותן הראשונה אחרי שכבר נשרפו, ועל כן יכוון להכין המעות ליקח דבר המצוה, כדי שתחול הקדושה על אותה ההכנה.

המשך 'נעימות הלכה' עמוד 3

בשעת מתן תורה ניתקו החטא

והנה ידוע דגם בשעת מתן תורה ניתקו לגמרי חטא אדם, ולולי שעל ידי המעשה חזר הדבר לקלקולו אזי כבר היה נתבטל המות, והגוף עם כל החושים היו חוזרים לרוחניים כמו שהיה קודם החטא כתנות אור, וכמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו 'המשכילים יזהירו כזהר הרקיע' (דניאל יב ג), וכמו שארו רז"ל בפסוק 'אני אמרתי אלקים אתם וכו' (תהלים פב ו) אכן (אחר החטא) 'כאדם וכו'', וכיון שכן הוא שבמעמד הנכבד נתקן חטא אדם וכל החושים שנתנשמו שבו לרוחניים, ועלתה על כולנה חוש הריח שלא נתפנם כל כך בחטא אדם, הנה כמו שיהיה החוש ההוא לעתיד למעלה ראש אצל מלך המשיח, כמו כן היה במתן תורה, על כן אמר המלך החכם בשירת דודים 'כשושנה בין החוחים כן וכו'', וכמו שפירשו חז"ל במדרש שהתחלנו 'מה שושנה אינה בטילה אלא על גב הריח', שמעלת הריח תגדל אצלו על כל המעלות וכו' וכמו שפירשו לעיל, וכל דברינו בדרך אפשר, ועתה הנה הדרך נכון לפניך ביותר גם כן דברי חז"ל במדרש שהבאתי לעיל, ואתה תבחר ותקרב, ותבין ביותר מנהג ישראל תורה היא להכין שושנים ועשבי בשמים ביום מתן תורתנו: [בני יששכר חדש סיון מאמר ד סימן ח]

למה אין מברכין על הזיווג ועל שמיעת קול ערב פרק בשיר וכלי זמר, דכיון דסברא הוא דאסור ליהנות וכו', ואם כן מהו זה דהוצרכו לחפש איזה לימוד 'מנין שמברכין על הריח', ועל פי הנ"ל יונח, על פי מה דידוע דטעם הברכות הוא לברר הטוב מן הרע בכל עניני העולם שנתערב הכל בבחינת עץ הדעת טוב ורע, ואין להאריך בכאן, וזהו שאמרו חז"ל סברא הוא 'אסור ליהנות וכו'', והנה סלקא דעתך אמינא כיון שחוש הריח לא נזכר באכילת עץ הדעת אין צריך לברכה כי לא מיצרך ביה בירור, על כן הוצרך להביא ראיה דאף על פי כן מיצרך צריכי לברכה, כי אף על פי כן הוא פועל גופני בהדי אינך, ועוד המבין יבין הברור הכולל מעניני הרפ"ח ניצוצין קדמאין, ואין להאריך.]

ומזה תתבונן גם כן סוד הבשמים במוצאי שבת, ובמקום אחר הארכנו בזה, על כן בעת תיקונו של אדם הראשון במשיח צדקנו במהרה בימינו, זה החוש יהיה למעלה לראש והריחו ביראת י"י, ואז יתוקן העולם לגמרי מן זוהמת הנח"ש על ידי מלך המשיח"ה (חושבנא דרין וכו'), 'י"י מל"ך י"י מל"ך י"י ימל"ך בגימ' כנ"ל: [בני יששכר חדש מרחשון מאמר א סימן ב]

הנה כתבתי לך על פי סדר הדגלים החדש הזה [מרחשון] יתייחס למנשה, הנה נברא אתו עמו חוש הריח כנ"ל, והוא דבר שהנשמה נהנה ממנו, על כן יתייחס החדש למנשה"ה אותיות נשמ"ה, וכיון שחוש הריח נברא עם החדש הזה, על כן גם בנח בצאתו מן התיבה בחדש הזה, כתיב ביה 'זירח י"י את ריח הניחוח' (בראשית ח כא), הובן: [שם סימן ג]

בעת התיקון זה החוש יהיה למעלה

חדש מרחשון מתייחס למנשה אותיות נשמ"ה

חסדי ה' כי לא תמנו

זה כבר קרוב לשנה שבחסידי השי"ת אנו זוכים להוציא לאור עולם מתוך יגיעה רבה ועמל כביר את הגליון המפואר המלא וגדוש מתוך אוצרותיהם של מרן רבינו הגה"ק בעל בני יששכר זי"ע צאצאיו ותלמידיו הק', המאיר לארץ ולדורים לשמחת לב כל מבקשי ה'.

והנה בזה בבשורה משמחת שבקרוב יהיה ניתן להשיג בעז"ה את כל הגליונות שכבר יצאו מבורך בתוך ספר שלם ברוב פאר והדר תורה מפוארה בכלי מפוארה, וקריאתו בזה לנגידי העם יראי ה' וחושבי שמו אשר תורת רבינו הק' בעל בני יששכר זי"ע קרוב אל לבם,

הנה לפניכם הזדמנות פז לזכות בזכות נשגבה זו להנחיק את יקיריכם בתוך הספר הנכבד הזה, ובוודאי תתברכו מן השמים בבני חיי ומזוני ובכל מילי ומיטב.

לעלוי נשמת הרבנית הצדקנית

ביתה פתוח לרווחה

מרת מרים בת הרה"צ ר' שמואל צבי ע"ה

מחברתו של יבלחט"א כ"ק אדמו"ר

מזלאתשאב שליט"א

נלב"ע כ"ג שבט תשנ"ח לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

לעלוי נשמת

מרן הרה"ק ר' ברוך מאגארליץ זי"ע

בן מרן הרה"ק ר' חיים בעל דברי חיים

מצאנו זי"ע

נלב"ע א' אדר שנת תרס"ז לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.